

CAMIL PETRESCU'S WORK – SOURCES AND ORIGINALITY

Anca Popan

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University
Center

Abstract: The literary model followed by Camil Petrescu resides in the new type of novel initiated by the French writer Marcel Proust, but this influence is turned into an original outlook. The Romanian writer comes off Marcel Proust's archetype by using his own philosophical ideas, even though his own philosophical system is substantially influenced by Bergson's and Husserl's works. Camil Petrescu's philosophy is essential for understanding of his literature, which can be decoded in the thorough understanding of the supremacy of substance. When using the term "substance", this author attempts to define the actual "essence" which has to be rendered in its very existence. The same way as Marcel Proust is considered to be more like Balzac than Balzac himself, because he can't get rid of his predecessor influence, Camil Petrescu's literary work preserve the echo of the critical realism reflected on preference for the significant type or for the technique of detail.

Keywords: authenticity, Camil Petrescu, originality, philosophy, substance

1. O doctrină a substanței

Filozofia lui Camil Petrescu este esențială pentru înțelegerea literaturii sale, aceasta ordonând într-un cosmos „haosul unei creativități”. Întreaga sa operă poate fi decodificată prin prisma substanțialismului. **Doctrina substanței** reprezintă sistemul filozofic al lui Camil Petrescu, expus în peste 1600 de pagini de manuscris, prin care, așa cum afirmă autorul, intenționează „să dea o filozofie a concretului”¹. Respingând idealismul și raționalismul, care pot oferi doar o cunoaștere dialectică și abstractă, autorul propune o teorie a substanței. Prin termenul de substanță, Camil Petrescu încearcă să definească *esența* concretă, „care lipsește fenomenologiei”, după cum afirmă și Constantin Noica: „substanțialismul nu reprezintă o simplă veleitate filozofică. Ar putea fi privit ca o întregire a fenomenologiei, adică o trecere a ei din spectral în realismul istoric”². Referindu-se la o posibilă definiție a esenței, același autor susține că „esența nu se poate defini, tocmai pentru că ea definește. După Camil Petrescu, esența trebuie surprinsă în plenitudinea existenței. Dacă fenomenologia implica o metodă descriptivă, substanțialismul propune „metoda experienței apogetice”³. Filozoful român recunoaște că Husserl s-a apropiat cel mai mult de concret, dar este o cunoaștere dată de „intuiția esențelor”. De altfel, Anton Dumitriu afirmă într-un eseu că „întreaga filozofie a lui Husserl nu este decât o metodă. Această metodă s-a născut din nemulțumirea filozofului german că gândirea modernă s-a depărtat de realitate și a rămas în idealitate, s-a înstrăinat de lucruri și a devenit o știință a ideilor”⁴. La Husserl esența se regăsește în „sfera idealului”, Camil Petrescu afirmând că fenomenologia ar trebui redusă din concretul transcendent. Dar,

---

¹ Camil Petrescu, **Doctrina substanței**, Ed. Științifică și enciclopedică, București 1988, pg.74

² C. Noica, **Introducerea lui Camil Petrescu la Doctrina substanței**, în Manuscriptum, nr.3, 1983, pg. 69

³ Camil Petrescu, **Doctrina substanței**, Ed. Științifică și enciclopedică, București 1988, pg. 94

⁴ Anton Dumitriu, **Reintegrarea esențelor în concret**, în Manuscriptum, nr.1, 1984, pg. 73

conchide filozoful, „cunoașterea rămâne strict concretă, căci e dată de intuiții de esențe și, aici, fenomenologia pură e acceptabilă în întregime, fără să fie însă suficientă”⁵.

Exprimându-și atitudinea antilogicistă, Camil Petrescu aduce o critică gândirii filozofice a lui Kant, pentru care nu există o distincție între rațiune și logic. Consecința lipsei unei disocieri între cei doi termeni, afirmă autorul substanțialismului, este o dialectizare a „necesității istorice, adică a esențelor acestei realități”.⁶ Filozoful român îi recunoaște lui Hegel meritele în ceea ce privește formularea viziunii dialectice a concretului, dar îi reproșează depărtarea de concret: „filozofia lui dialectică este tocmai opusul substanței concretului”⁷, gânditorul confundând devenirea logică, cu cea a spiritului. Orientarea lui înspre concret, i se datorează în mare măsură lui Bergson, de numele căruia se leagă conceptele de intuiționism sau durată. „În locul unor concepții abstracte care consacrau în cunoaștere universalitate și necesitatea apriorică, metoda substanțialistă a lui Camil Petrescu se vrea un instrument care să așeze în fotoliul de orchestră al cunoașterii gândirea concretă”⁸. Metoda lui Camil Petrescu constă, așadar, în acceptarea unor intuiții ale esențelor care își capătă tot timpul semnificația de la concret, printr-o gândire concretă. Axele substanțialității sunt modalitatea artistică, știința tehnică, cultura sau civilizația rămân esențe goale dacă nu sunt integrate în concret.

Sistemul său filozofic a fost influențat, prin urmare, de opera lui Bergson și Husserl, manifestând interes pentru problematica ontologică. Totuși, Camil Petrescu se detașează de gândirea predecesorilor săi, formulându-și un sistem filozofic original. El găsește cele mai multe puncte de convergență cu gândirea lui Husserl, dar până să ajungă la el, parcurge momente importante din filozofia universală, reprezentate prin Descartes, Kant sau Bergson.

Definind erosul ca o formă latentă a noosului istoric, ca universală nostalgie a supraviețuirii, Camil Petrescu, consideră această valoare ca fiind unul dintre motivele fundamentale ale istoriei. Eroticul poate deveni un stimulent important al cunoașterii, prin orientarea către substanță. Există, în viziunea sa, două modalități de absolutizare a acestei valori: erosul filozofic, cel transcendent și cel al simpatiei universale, ca posibilă formă de cunoaștere. Dacă erosul e considerat formă dialectică a evoluției în subspecie, sentimentul erotic este inferior, așezat în polul de jos, devenind temă într-o falsă literatură. De obicei, spune filozoful, acestui sentiment i se sacrifică totul, dar este un pseudo-sacrificiu, înțeles greșit, care poate genera mari deziluzii. De fapt, acest sentiment este cea mai slabă valoare, întrucât reprezintă impulsul subiectivității absolute. Camil Petrescu este de părere că doar prin valorificarea reală a sentimentului se poate înțelege istoria și ierarhia valorilor, toată substanța, și implicit cultura, fiind o luptă a noosului cu sentimentul. „Într-un anume înțeles – conchide autorul- sentimentul este demoniacul istoriei și numai scara instinctelor ne arată direcția ieșirii din demoniac. Individul a fost creat din noos cu un anumit scop, ca o verigă înspre eliberare; revoltat, adică proclamându-se valoare absolută, el devine demonul existenței, aici în istorie...”⁹

Noocrația l-a preocupat pe Camil Petrescu încă de pe vremea când a înființat revista *Săptămânii intelectuale*, definind conceptul în studiul *Despre noocrația necesară*, apărut în volumul *Teze și antiteze*. Autorul aduce, într-un interviu lămuriri în ceea ce privește sensul termenului. El definește noocrația ca fiind „ordinea inteligenței suprapersonale în lume, nu a

---

⁵ Op. cit. pg. 95

⁶ Op. cit. pg. 102

⁷ Op. cit. pg. 73

⁸ Dumitru Ghișe

⁹ Camil Petrescu, *Doctrina substanței*, Ed Științifică și Enciclopedică, București, 1988, pg123

intelectualilor, așa cum am indicat greșit în 1923(în *Săptămâna muncii intelectuale*)¹⁰. O altă definire, în sens politic, se conturează în volumul al II-lea din *Doctrina substanței*, noocrația fiind „conducerea în care substanța se realizează impersonală, cu cea mai redusă suferință inutilă”¹¹. Se observă că există la Camil Petrescu o preocupare constantă de a fixa rolul intelectualului în existența socială, în artă, cultură sau în viața politică. Autorul a ales ca motto pentru eseul *Despre noocrația necesară*, un fragment din *Banchetul* lui Platon, care susține că un conducător trebuie să fie deopotrivă filozof și om politic. Remarcând absența intelectualilor din viața societății, autorul ajunge să condamne „ordinea burghezo-capitalistă, pretins democrată, pretins liberală, este o falsă ordine, este anarhia mascată, fiindcă subordonează banului toate valorile și impune, prin mijloace politice (privilegiile de stat, trust, garanții, protecții vamale etc.) primatul producției economice pentru ca să aibă astfel, în condițiile pe care le vrea comandamentul vieții în stat și deci exploatarea crâncenă a celorlalte categorii”¹². Astfel, valoarea supremă este de natură materială, în timp ce „proprietatea artistică” este neglijată. Arătând superioritatea noocrației, autorul susține că într-o astfel de ordine, intrigile politice trebuie să dispară.

Inteligența este, în viziunea filozofului, un principiu absolut ce ordonează existența, oferind soluții pentru toate dificultățile, afirmând „că dacă nu le va soluționa, nici o altă posibilitate de soluție nu e...Inteligența (în sens fenomenologic) nu greșește niciodată, toate greșelile sunt istorice”¹³. În mod tranșant, Camil Petrescu fixează și responsabilitățile pe care le au intelectualii, ca o aplicație concretă a teoriei sale. Filozoful susține, printre altele, că intelectualitatea trebuie să se preocupe de scopul pentru care este utilizat „mașinismul”, pentru a se evita distrugerea valorilor esențiale. Capitolul *Noocrația*, din *Doctrina substanței* pornește de la ideea că partidele recunosc superioritatea inteligenței, această calitate fiind râvnită orice om. În viziunea lui Camil Petrescu, noocrația, punând primatul substanței, impune ordinea noosică și își subordonează toate celelalte valori. Filozoful formulează postulatul selecției inverse, arătând că orice regim ajunge să fie prizonierul principiilor care l-au ajutat să câștige puterea. Acest postulat joacă un rol important nu doar în alegerea suveranilor, ci și în structura comunității, creându-se un climat care destructurează valorile substanțiale. După Camil Petrescu, o astfel de realitate ar echivala cu un declin al organismului colectivității.

Autorul face distincția între *geniu* și *spirit practic*, afirmând că cel dintâi este „nep practic”, pentru că gândirea sa are în vedere durată. Confundând practicul cu succesul, unii politicieni își asumă sarcini imposibile, „jucând la noroc problemele colectivității”¹⁴. Dacă izbândesc se dovedesc a fi practici *a posteriori*, dar „în fața dezastrului ridică dezolați din umeri: n-ați avut noroc, ce să vă fac!”¹⁵. Camil Petrescu condamnă pervertirea valorilor, susținând că noocrația nu poate tolera o astfel de atitudine. *Noocrația* va cultiva acele valori istorice adecvate substanței, care trebuie să creeze o colectivitate, un climat și condiții favorabile creșterii valorilor substanțiale¹⁶. Filozoful susține necesitatea formulării unui cod al muncii intelectuale, independent de alte coduri, care „va fi fără îndoială o creație substanțială de o importanță tot atât de milenară ca și dreptul roman”¹⁷.

---

¹⁰Apud Vasile Dem. Zamfirescu, în *Studiu introductiv la Doctrina substanței*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988

¹¹Op. cit. pg. 191

¹²Camil Petrescu, *Despre noocrația necesară*, în *Teze și antiteze*, Ed. pg.103

¹³Op. cit. pg. 110

¹⁴Camil Petrescu, *Doctrina substanței*, Ed. Științifică și enciclopedică, vol. II, București, 1988, pg. 181

¹⁵Op. cit. pg.181

¹⁶ Op. cit. pg. 187

¹⁷ Op. cit. pg.187

Camil Petrescu recunoaște și carențele acestei ordini. Fiind o metodă de guvernare, *noocrația* ar trebui să se alieze cu o altă forță politică pentru ca apoi să fie utilizată în organizarea guvernării. Autorul face distincție între *noocrație* și *noos*, acesta din urmă fiind un finalism latent și pasiv, în timp ce *noocrația* este substanța orientată activ și lucid. *Noocrația* se dovedește, însă, a fi o utopie, o iluzie, autorul întrebându-se la final „cum se poate introduce *noocrația* în societatea modernă?”¹⁸. Camil Petrescu consideră ca fiind imposibile revoluția dialectică sau formarea unei confederații a intelectualilor, dar vede ca soluție ordinea noosică. Aceasta, însă, ar duce până la urmă la o dispariție a *substanței*. Se mulțumește să speră că *noocrația* va crea cel puțin un climat favorabil orientării devolutive.

2. Proustianism vs. balzacianism?

Modelul literar urmat de Camil Petrescu a fost noul roman pe care l-a impus scriitorul francez Marcel Proust. Critica literară a remarcat caracterul inedit al operei lui Proust, dar, totodată, s-a observat că scriitorul nu s-a rupt total de predecesorul său, Balzac. În ceea ce privește asemănările și deosebirile dintre cei doi, s-au emis diferite ipoteze, care vizează fie caracterul antonimic al celor două modele literare, fie asemănările izbitoare, care l-au determinat pe criticul francez Thibaudet să-l considere pe Proust mai balzacian decât Balzac. În lucrarea sa, *Proust azi*, T.L. Biriceanu încearcă să stabilească similitudini și deosebiri între cei doi scriitori, vizând o poziție de echilibru între cele două ipoteze extreme. Pornind de la un aspect general, Biriceanu evidențiază ambiția celor doi scriitori de a crea o operă de dimensiuni ample: „În căutarea timpului pierdut -afirmă criticul- este singura care prin amplitudine și adâncime suportă comparația cu Comedia umană”¹⁹. Dar *eposul proustian* și *summa balzaciană* propun viziuni despre lume diferite, astfel că realismul de natură poetică al lui Proust se opune realismului teluric al predecesorului său. Remarcând orientarea spre realități diferite a celor doi scriitori, Livius Ciocârlie afirmă că „realității exterioare din *Comedia umană* i se substituie, în *Timpul pierdut*, tărâmurile întinse ale Eului întors spre realitatea lumii interioare”²⁰. De altfel, tocmai Proust critică acest tip de realism balzacian, afirmând că însuși Absolutul este foarte aproape de pământesc. Pornind de la ideile filozofice ale lui Swedenborg și asimilând reminiscențele romantismului, Balzac propune o realitate ce depășește pozitivismul, în timp ce Proust „mărginea realitatea la ceea ce cade sub simțuri”²¹. O importanță diferită acordă cei doi scriitori timpului și spațiului. Pentru Balzac timpul este schematic, în schimb, spațiul este fixat în detaliu pentru că presupune însăși ființarea personajului. Eroii lui Balzac, spune Birăescu „nu pot trăi decât într-un spațiu specific, precis determinat și încărcat de obiecte”²². În virtutea realismului tradițional, narațiunea în romanele lui Balzac se desfășoară după reguli prestabilite, în schimb, la Proust, tehnica memoriei involuntare aduce întâmplări neașteptate. O altă asemănare pe care Birăescu o consideră cea mai importantă, vizează modul în care cei doi scriitori conferă unitate operelor. Balzac păstrează aceleași personaje în toate romanele sale, tehnica pe care și-o va asimila și Proust pentru *În căutarea timpului pierdut*. Ambii scriitori își reunesc personajele în final, dar au scopuri diferite. Dacă Proust dorește deopotrivă să demonstreze puterea distrugătoare a timpului, și să-l sensibilizeze, predecesorul său se ancorează în realism, pentru a vedea

---

¹⁸ Op. cit. pg. 201

¹⁹ T.L. Birăescu, *Proust azi*, Ed. Facla, Timișoara, 1979 pg. 7

²⁰ Livius Ciocârlie, *Realism și devenire poetică în literatura franceză*, Ed. Facla, 1974, pg. 17

²¹ Op. cit. pg. pg. 7

²² Op. cit. pg. 9

modul în care personajele s-au transformat ca urmare a dramelor suferite. Tocmai de aceea, Birăescu afirmă că „nicăieri nu se apropie mai mult, decât în partea finală, Proust de Balzac”²³. O deosebire se remarcă și în modul de construcție a personajelor. Spre deosebire de personajele lui Balzac, cele ale lui Proust sunt supuse devenirii, în „intermitențe”, produse de „reflexe ale inconștientului”, după cum remarcă Tudor Vianu.

În ciuda asemănărilor, se poate spune că Balzac și Proust ilustrează dihotomic, realismul tradițional, teluric, respectiv cel poetic: „Esența realismului din *Comedia umană* rămâne telurică, în vreme ce realismul poetic proustian se înalță pe arta metaforei”²⁴. Livius Ciocârlie este de părere că „latura balzaciană a romanului proustian constituie un obstacol pe calea devenirii sale poetice”²⁵. Criticul este de părere că Proust a pornit de la modelul balzacian pe care l-a adaptat epocii, înnoindu-l. Un element de certă noutate la Proust este individualizarea personajelor prin felul de a vorbi, căci până la el, indiferent de statutul sau mediul de proveniență al personajelor, discursul acestora era nediferențiat. Livius Ciocârlie conchide că Proust poate fi continuatorul lui Balzac chiar și prin negație.

3. Noua structură în literatură

În literatura română noul roman francez a fost cunoscut prin Camil Petrescu, care susținea la vremea aceea că „de un veac încoace, niciun scriitor n-a tulburat mai adânc conștiința literară a lumii și mai ales n-a concentrat asupra lui, în așa măsură, intelectualitatea contemporană”²⁶. Considerând literatura de până la Proust anacronică, autorul *Tezelor și antitezelor* promovează noua formulă epică, scriitorul francez marcând decisiv destinul literaturii române. În eseu *Noua structură și opera lui Marcel Proust*, Camil Petrescu prezintă rolul important pe care l-a avut intuiționismul bergsonian și cel al lui Husserl, pentru scriitorul francez. Bergson susține că este posibilă o cunoaștere absolută, metafizică „răsfrângându-ne în noi înșine...întorcând privirea asupra propriului nostru conținut sufletesc”²⁷, în timp ce Husserl propune reducția fenomenologică, prin care se ajunge la o existență absolută a conștiinței. Astfel lumea este pusă între paranteze, fără a fi însă aneantizată. Husserl ajunge la concluzia că doar conștiința este absolută, depășindu-se, astfel, dificultățile transcendentalismului kantian, deoarece reducția fenomenologică presupune recunoașterea sferei transcendentalului.

Bergson a fost primul care a discutat noțiunea de timp, în relație cu durata în lucrarea *Eseu asupra datelor fundamentale ale conștiinței*. Filozoful francez face distincția între timpul abstract, absolut, care poate fi măsurat la fel ca spațiul, și timpul real, numit durată, care poate fi perceput prin intuiție. Dacă timpul absolut este format din juxtapunea unor clipe imobile, durată, este supusă trecerii, realitatea fiind, astfel, devenire continuă. Timpul real este un timp subiectiv, fiind perceput din interior. Critica modernă, susține T.L. Birăescu, nu mai vede în scriitorul francez un discipol fidel al lui Bergson. Până la Proust, spune scriitorul, pentru narator, „casele par pentru el fără acoperișuri, distanțele nu există, depărtarea în vreme, de asemeni nu”²⁸. Noua structură plasează eul în centrul preocupărilor sale, iar obiectivitatea și omnisciența este înlocuită cu subiectivitatea: „Să nu descriu decât ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simțurile mele, ceea ce gândesc eu... Aceasta-i singura

---

²³ T Birăescu, Op. cit. pg. 16.

²⁴ Op. cit. pg. 7

²⁵ Livius Ciocârlie, *Realism, și devenire poetică în literatura franceză*, Ed. Facla, Timișoara, 1974, pg. 107

²⁶ Camil Petrescu, *Noua structură și opera lui Marcel Proust*, în *Teze și antiteze*, Ed. Minerva, București, 1971, pg 3

²⁷ Op. cit. pg. 21

²⁸ Op. cit. pg. 27

realitate pe care o pot povesti...Dar aceasta-i realitatea conștiinței mele, conținutul meu psihologic... Din mine însumi eu nu pot ieși...Orice aș face eu nu pot descrie decât propriile mele senzații, propriile mele imagini. Eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi”²⁹. Acest crez al lui Camil Petrescu este și explicația pe care o dă scriitorul pentru a susține subiectivitatea romanului în 16 volume al lui Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*.

Autorul francez, spune Camil Petrescu, nu redă o existență obiectivă, ci una bazată pe cunoașterea intuitivă. Cu luciditate, Proust redă propria viziune despre lume, ceea ce conferă textului o atmosferă de o autenticitate „halucinantă”. Funcțiunea timpului este un alt element de noutate al modelului proustian, care pornește de la semnificația „duratei pure”. Aceasta, fiind ultimul punct al devenirii, constituie clipa prezentă. Metafizica lui Bergson anulează delimitările temporale, astfel, trecutul este abstract, viitorul nu există și doar prezentul ar putea constitui „preaplinul experienței absolute”. Dar pentru o operă literară acest prezent, ca informație, ar fi unul insuficient și ar limita actul creator. Dar scriitorul francez, într-o manieră originală, reușește să depășească această dificultate, incluzând în fluxul conștiinței și amintirile, considerând că acestea fac parte din psihicul său, în clipa în care le are, adică în prezent. Scriitorul afirmă că în fiecare om coexistă două lumi, una a inteligenței, construită din cunoștințe experiențe de viață, proiecte și idei și alta, a emoțiilor pe care ființa le-a experimentat în existența sa. Memoria inteligenței este convențională și fadă, pentru că oferă doar abstracțiuni, dar, totuși, utilă. Antitetic, scriitorul francez definește memoria afectivă, aceasta fiind plină de viață, aducând stări sufletești. Memoria afectivă este cea care dovedește că uitarea este relativă și că trecutul poate fi adus în prezent: „Deoarece obișnuința decolorează, ceea ce amintește mai bine de persoană e tocmai ceea ce am uitat... Iată deci, că cea mai prețioasă parte a memoriei noastre e în afara noastră...pretutindeni unde găsim în noi înșine ceea ce inteligența, neservindu-i la nimic a disprețui. E ultima rezervă a trecutului și cea mai prețioasă, care atunci când toate lacrimile ni se pare că au secăt, știe să ne facă să plângem. În afara noastră? Mai bine zis în noi, dar ascunsă privirilor noastre, într-o viziune mai mult sau mai puțin prelungită. Numai datorită acestei uitări putem să regăsim uneori pe cel care am fost noi înșine cândva, să ne punem față de lucruri în poziția de atunci, să suferim iar, pentru că nu mai suntem noi, ci cel iubea ceea ce nouă ne e acum indiferent”³⁰. Remarcând opțiunea scriitorului francez pentru memoria afectivă, M. Berindei consideră că „întoarcerea la datele sensibilității este perfect realistă”³¹. Proust face, totuși, distincție între amintirile voluntare și cele involuntare. Va include în fluxul duratei doar amintirile involuntare, căci cele voluntare reprezintă doar abstracțiuni. Dar funcțiunea memoriei involuntare va genera o abatere de la principiul cronologic, deoarece lanțul amintirilor este spontan nederajat. Astfel, cronologia clasică va fi substituită prin memoria involuntară, care devine principiu ordonator în roman. Iată care este soluția pe care o propune Camil Petrescu: „În mod simplu voi lăsa să se desfășoare fluxul amintirilor. Dar dacă tocmai când povestesc o întâmplare, îmi aduc aminte, pornind de la un cuvânt, de o altă întâmplare? Nu-i nimic, fac un soi de paranteză și povestesc toată întâmplarea intercalată. Dar dacă îmi strică fraza? N-are nicio importanță. Dacă îmi lungește aliniatul? Nu-i nimic nici dacă digresiunea durează o pagină-două, 30 ori 150”³².

Remarcând importanța modelului proustian în literatura vremii, Camil Petrescu afirmă că „revoluția proustiană care aducea instaurarea concretului însemna o adevărată

---

²⁹ Op. cit. pg. 27

³⁰ Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut, La umbra fetelor în floare*, Ed. Univers, București, 1988, pg. 299

³¹ M Berindei, *Marcel Proust*, Ed. Albatros, București, 1971

³² Op. cit. pg. 34

abolire a compoziției clasice”³³. Romanul lui Proust devine expresia spațiului conștiinței, a duratei interioare, a raportului eu-conștiință. În spiritul *Doctrinei substanței*, am putea afirma că opera lui Proust reflectă preocuparea intuiționismului pentru zonele perigeticе, iar Camil Petrescu manifestă predilecție pentru momentele apogetice.

4. Formulă originală

Prin romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, Camil Petrescu sparge tiparele romanului clasic, topind influențele proustiene într-o viziune originală, detașându-se de modelul scriitorului francez printr-o serie de concepte filozofice proprii.

La Marcel Proust mirosul declanșează memoria involuntară, în timp ce la Camil Petrescu, trecutul devine parte a duratei grație unei discuții, în *Ultima noapte ...* sau a scrisorilor lui Ladima în *Patul lui Procust*. Fluxul amintirii comportă funcțiuni diferite la cei doi scriitori. Dacă Proust exploatează trecutul pentru a-l retrăi, autorul *Ultimei nopți...* îl analizează, atingând dimensiunea fenomenologică. Amintirea presupune un nou tip de existență pentru eroii camilpetrescieni, ființarea-în-timp, care le este permisă printr-o ordine dialectică. Eroul din *Ultima noapte...* trăiește în finalul romanului experiența absolută, spre care ființa umană tinde în încercarea de a-și depăși limitele ontologice. Eliberarea conștiinței de trecut, implicit de timp, dă ființei iluzia că se poate sustrage determinării care îi fixează iremediabil condiția. Timpul este cel care dictează și principiul compozițional. Dacă Proust dilată trecutul pentru a-l aduce în prezent, la Camil Petrescu trecutul devine o mare paranteză ce reface experiența erotică, romanul iubirii, prin tehnica inserției, fiind astfel inclus în romanul războiului. Ambii scriitori sunt interesați de dinamica interioară a personajelor, iar pentru a urmări meandrele acestui traseu sinuos, autorii se văd nevoiți să sacrifice compoziția romanelor.

Alexandru George remarcă, însă, detașarea lui Camil Petrescu de modelul proustian în dramele sale : „nu credem că există vreo structură mai antiproustiană decât cea dramatică”³⁴. Prin romanul *Patul lui Procust*, susține criticul, Camil Petrescu se depărtează mai hotărât de scriitorul francez.

BIBLIOGRAPHY

- George, Alexandru, *Semne și repere*, Ed. Cartea Românească, București, 1971;
Ghidirmic, Ovidiu, *Camil Petrescu sau patosul lucidității*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1975;
Iosifescu, Silvian, *Trepte*, Ed. Cartea Românească, București, 1988,
Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, Ed. 100+1 Gramar, București, 2001;
Paleologu, Alexandru, *Spiritul și litera*, Ed. Cartea românească. București, 2007
Petraș, Irina, *Proza lui Camil Petrescu*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984;
Petrescu, Aurel, *Opera lui Camil Petrescu*, Ed. Didactică și Pedagogică, București,
Petrescu Camil, *Doctrina substanței*, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1988;
Petrescu, Camil, *Teze și antiteze*, E.P.L., București, 1962;
Popa, Marian, *Camil Petrescu*, Ed. Albatros, București, 1972;
Tertulian, Nicolae, *Substanțialismul lui Camil Petrescu*, Ed. Cartea Românească, București, 1977;

Din periodice:

---

³³ Op. cit. pg. 36

³⁴ Alexandru George, *Semne și repere*, Ed. Cartea Românească, București, 1971, pg. 101

Călinescu, George, *Camil Petrescu teoretician al romanului*, în *Viața românească*, nr. 3, 1939;

Dumitriu, Anton, *Reintegrarea esențelor în concret*, în *Manuscriptum*, nr.1, 1984;

Noica, Constantin, *Introducerea lui Camil Petrescu la „Doctrina substanței”*, în *Manuscriptum*, nr.3, 1983;

Bibliografie generală:

Berindei, Mircea, *Marcel Proust*, Ed. Albatros, București, 1971;

Birăescu, Traian. Liviu, *Proust azi*, Ed. Facla, Timișoara, 1979;

Ciocârlie, Livius, *Realism și devenire poetică în literatura franceză*, Ed. Facla, 1974;